

som den, arresteringarna, om de verkstälts, sannolikt skulle gifvit, den lärdom nemligen, att man sorgfälligt bör undvika våldsamma rubbningar i täta folkmassor. Om man jemte detta besinnar, att det var den illasinnade delen af Stockholms befolkning, som genom knuffningar och sådant men icke polisen, som genom arresteringar förskaffade oss denna erfarenhet, köpt med förlusten af 18 människolif, så torde det icke funnits någon rimlig anledning för Justitiekanslersemetet att åtala mig för det arresteringarna uteblifvit och stöda sin talan derpå, att jag icke af någon erfarenhet kunnat sluta mig till en olycklig utgång af desamma. Skulle Justitiekanslersemetets åskådningssätt härutinnan vara det rätta, torde med nödvändighet deraf följa, att jag bort gå fri från åtal i händelse jag anbefalt arresteringarna samt dessa för oskyldiga personer fått den olyckliga påföljd, som nyss är antydd. Men antag, att olyckan skulle hafva vållats genom ett våldsamt ingripande af polisen. Männe jag *då* kunnat utan vidare slå mig till ro med den af Justitiekanslersemetet anställda betraktelse, att man saknade »erfarenhet om olyckor, som på sådant sätt uppkommit»? Jag betviflar högligen, att en sådan ursäkt skulle afhållit åklagaremakten från åtals anställande eller kunnat med hopp om framgång åberopas inför domstol.

»Skulle ej,» fortsätter Justitiekanslersemetet, »nödiga tvångsåtgärder kunna af ordningsmakten vidtagas mot orostiftare, som i folkmassor sätta den öfriga menighetens säkerhet i fara, kan Justitiekanslersemetet för sin del ej inse, huru det kan vara för polispersonalen möjligt att i folksamlingar upprätthålla ordning och säkerhet, och synes vid sådant förhållande polisstyrkas närvaro i en folkmängd vara temligen ändamålslös.» Genom denna konklusion och den del af Justitiekanslersemetets protokoll den 23 oktober, hvarpå densamma sig stöder, har Justitiekanslersemetet dragit försorg derom, att Stockholms allmänhet fått sig ingifven förestälning om maktlöshet hos polismyndigheten vid vissa tillfällen. Jag ber få fästa synnerlig uppmärk-

samhet derpå, att det är Justitiekanslersembetets icke min skuld, att ett dylikt, såsom man kallat det, fattigdomsbevis för polisen kommit till offentligheten. I min rapport till Herr Öfverståhållaren har jag sorgfälligt undvikit hvarje ord rörande anledningen dertill, att de orostiftare, som uppträdde den 23 september, fingo gå straff-frie, och då frågan härom af Justitiekanslersembetet upptogs vid förhöret den 23 oktober, fann jag mig, på sätt det då förda protokoll utvisar, föranlåten skarpt framhålla vådan af att i en offentlig handling beröra ett så granlaga ämne. Men denna betänklighet tjenade till intet, lika litet som det i protokollet icke omnämnda förhållande, att jag erbjöd mig att *enskildt* gifva Justitiekanslersembetet erforderliga upplysningar i förevarande afseende. Justitiekanslersembetet drog icke i betänkande att *till protokollet* spörja mig om saken på ett sätt, att jag icke kunde underlåta att jemväl till protokollet yppa hvad jag hade att i densamma meddela. Hvad sålunda utan mitt förvållande inträffat, kan jag, såsom polischef, icke annat än djupt beklaga för det resultats skull, hvartill det ledt. Till all lycka är det emellertid på långt när icke så illa bestäldt i afseende på den befarade maktlösheten som Justitiekanslersembetet synes frukta. Man måste nemligen ihågkomma: först och främst *att* hindren för arresteringar i en folkmassa icke annat än undantagsvis äro så oöfverstigliga som de voro den 23 september; vidare *att* det åligger polispersonalen i fall, der dylikt hinder möter, att *senare* verkställa de erforderliga arresteringsåtgärderna vid lägligare tillfälle, ett tillfälle som visserligen icke yppade sig den 23 september af orsak, hvartill jag strax skall återkomma, men som måste yppa sig i de flesta andra händelser samt särskildt erbjöd sig vid den ofvan omtalade Gustaf Adolfsfesten, då, enligt hvad bifogade rapporter med derå tecknade dagboksutdrag närmare utvisa, polisen, såväl på dagen som på qvällen, anhöll åtskilliga orostiftare när folkmassan börjat glesna samt sedermera befordrade dem till det lindriga ansvar,

hvarmed vår lag belägger förseelser af ifrågavarande beskaffenhet; och slutligen att ordningsmaktens svårigheter att reda sig under ogynsamma omständigheter äro i betydande mån beroende på det i Stockholm rådande *abnorma* förhållande, att polismyndigheten ej alltid kan hos den eljest välsinnade delen af befolkningen påräkna det biträde och stöd samt den uppmuntran i öfrigt, som icke utan olägenhet för det allmänna kunna undvaras i någon gren af polisverksamheten, allra minst i den, som har till föremål ordningshållning på allmänna platser; ett missförhållande alltså, som det endast beror af befolkningen sjelf att undanrödja, och hvilket man också kan hoppas skall varda afhulpet, synnerligast efter den kraftiga väckelse härtill, som olyckshändelsen den 23 september innebär. Efter hvad nu blifvit yttradt torde man svårligen kunna gifva Justitiekanslersemetet rätt deri, att man af händelserna den 23 september skulle kunna draga den slutsats, att här i Stockholm polispersonalens närvaro vid folksamlingar är »temligen ändamålslös».

Till detta för mig och poliskåren i hög grad ofördelaktiga omdöme har Justitiekanslersemetet kommit jemväl på en annan, lika litet hållbar grund, den att det ej lyckades polismyndigheten att efter olyckshändelsen upptäcka orostiftarne. Har Justitiekanslersemetet då förgätit min i embetets eget protokoll den 23 oktober antecknade uppgift om skälet härtill? Denna uppgift, som dock finnes omförmäld jemväl i Justitiekanslersemetets skrifvelse till Advokatfiskalsemetet, innehåller upplysning derom, att polispersonalen har order att under tjenstgöring vid folksamlingar för fredliga ändamål noga gifva akt på och söka följa efter sådana personer, som störa ordningen, samt, sedan folkmassan skingrats, på lämpliga ställen anhålla dem för att befordra dem till ansvar; men att de polismän, som den 23 september skolat vid lägliga tillfällen gripa orostiftarne, förlorat dem ur sigte dels *i följd af den förvirring, som genom olyckshändelsen uppkom, och dels emedan polis-*

männen måst egna sig åt att bereda hjälp för de skadade och förhindra vidare olycka. Får nu den första af dessa ursäakter icke gälla, då begär man af polisen det omöjliga; och underkänner man den andra, ja då fordrar man, att samhällets kraf på näpst för några okynniga personer skall sättas högre än uppfyllandet af människokärlekens oafvisliga pligt att bereda hjälp åt i lifsnöd stadda med-menniskor. Men polismyndigheten, har man invändt, och det synes som ville Justitiekanslersemetet häri instämma, hade bort, om ej samma dag olyckshändelsen skedde, så efteråt upptäcka de brottslige och befordra dem till ansvar. Finnes då något rimligt skäl antaga, att icke de kraftigaste ansträngningar i sådant syfte blifvit gjorda? Männe det icke i högsta grad låg i polisens eget intresse att göra allt hvad göras kunde i detta afseende, om ej för annat så för att i någon mån tillfredsställa den allmänna opinion, som högljudt fordrade de brottsliges bestraffning, och det på ett sätt, som var allt annat än välvilligt mot och angenämt för polischeferne? Har någon pligt blifvit af polismyndigheten eftersatt, icke är det den att med alla till buds stående medel söka upptäcka gerningsmännen till de dåd, som föröfvades den 23 september. Men sedan våra detektive polismän, hvilka icke äro kände för bristande vare sig vilja eller förmåga att väl sköta sitt kall, nödgats — för att icke lemna de nödställda utan bistånd — öfvergifva spåren efter våldsverkarne och orostiftarne redan vid utgångspunkten, torde det vara lika förklarligt som ursäktligt, att fångsten gick förlorad, allra helst som man vid de efter den 23 september företagna spaningar jemväl hade att kämpa mot ej mindre obenägenheten att blottställa arbetskamrater, utan ock det bristande tillmötesgående i öfrigt, som tillhör yttringarna af allmänhetens nyss berörda obenägenhet att lemna polisen någon handräckning. För öfrigt hafva de alltsedan den 23 september pågående efterforskningarna ledt dertill, att en af orostiftarne numera blifvit upptäckt. Jag bifogar dels en rapport, som bland

annat utvisar anledningen, hvarför han förut icke kunnat anhållas, och dels ett dagboksutdrag, hvaraf man erhåller kännedom om det straff, som blifvit honom ådömdt.

Den af Justitiekanslersembetet mot polismyndigheten riktade beskyldning att den 23 september hafva ådagalagt en straffvärd »efterlåtenhet» föranleder mig till ännu en betraktelse, den sista i denna del af saken.

Såsom förut blifvit omnämndt, är polispersonalen, enligt sin instruktion, förpligtad att, derest på allmän plats uppstår oväsen, slagsmål eller dylikt, återställa ordningen genom att, bland annat, anhålla de förfördelande. På sätt man jemväl af det föregående inhemtat, har polisstyrelsen funnit nödigt närmare utveckla och förklara denna förhållningsorder och i sådant afseende hos poliskåren inskrifvt den föreskrift, att vid tillfällen då folk samlas *i afsigt att störa lugnet eller den allmänna ordningen*, det skall åligga personalen att mot orostiftarne använda det våld, förhållandena påkalla, äfven med risk att tillfoga sådana personer skada, som utan att deltaga i oordningarna äro närvarande såsom åskådare. Jag har sagt, att polisen icke tvekar fullgöra denna sin pligt. Bevisen härpå äro mångahanda. De föreligga i tilldragelser, dem en hvar har dagligt tillfälle bevittna på våra gator; de föreligga än klarare i företeelserna vid sådana uppträden som t. ex. de våldsamma anfallen med stenkastning m. m. mot åskådareläkaren vid aftäckningen af Karl den XII:s bildstod år 1868, stadsmilitärens upplopp år 1875, stormningarna af Djurgårdens polisstation åren 1872 och 1885, våldsamheterna i Strömparterren flera gånger under de två sist förflutna somrarna m. fl.; de föreligga äfven, och det måhända allra klarast, i de svårare och lindrigare kroppsskador, hvarmed våra polismän ofta nog få umgälla sin oförskräckthet och sin pligttrohet vid dylika tillfällen. Hvad beträffar oordningar, som kunna uppstå i folksamlingar för *fredliga* syftsmål, får, efter hvad jag förut visat, polispersonalen ej heller hålla sig överksam gent mot orostiftare. Hjelpa ej vänliga

uppmaningar, skola de anhållas med våld när nemligen tidpunkten blir läglig i det afseende, att anhållandet kan ske utan fara för den fredliga delen af befolkningen eller eljest utan större olägenhet, än oordningarna sjelfva innebära. Men härmed anser man numera polismyndigheten icke gå nog långt åt det våldsamma hållet; och märkligt nog gör detta tänkesätt sig gällande i vår tid, då man mer än någonsin tillförene fordrar, att allvaret, kraften och beslutsamheten i ordningsmaktens uppträdande skola vara parade med välvilja, hofsamhet och förtänksamhet. Hvar ligger då den ytterligheternas gräns, som icke får af denna myndighet öfverskridas? Egendomligt är att skåda, huru våra öfveråklagares opinion i denna fråga — en opinion hvaraf den stora allmänhetens ej kan undgå att starkt påverkas — skiftat under en tidrymd af allenast några få decennier. År 1848 blefvo öfverståthållaren och polismästaren åtalade af justitieombudsmannen för att de icke tidigare än en half eller högst tre qvarts timme efter första utbrottet af ett *upplopp* användt *vapenmakt* för dess dämpande. År 1864 åter åtalades polismästaren af justitiekansleren emedan polismästaren, angelägen som han naturligtvis var att icke i sin ordning blifva beskyld för lamhet, i god tid gjorde försök att stilla likaledes ett *upplopp*, dock medelst användande af jembörelsevis lindriga vapen, såsom battonger och vattenstrålar, hvarvid det så begaf sig, att några i upploppet icke deltagande personer, hvilka, de flesta sannolikt af nyfikenhet, kommo i polispersonalens väg, råkade få dela orostiftarnes i öfrigt ej så synnerligen farliga öde. Den råhet och hänsynslöshet, hvarom polisens förhållande vid detta tillfälle ansågs bära vittnesbörd, uppväckte en storm af ovilja, hvaraf följden blef en grundlig reform i polisväsendet med syfte att i poliskåren ingjuta en humanare anda. Detta lyckades, och polisens verksamhet fortgick och utvecklade sig sedermera alltjemt i den åstundade humanare riktningen. Derom förspordes länge icke annat än godt. Men se, småningom nalkades en vind

från motsatt håll. Polisen började klandras för *för mycken* humanitet; och af hvad skäl? Jo, en gång hade vid en nationalfest uppstått några oordningar och för att icke öka oredan och sålunda bidra att åt festen gifva en annan prägel, än den af högtidsfullt allvar, som borde för densamma vara utmärkande, lät polisen dessa oordningar passera till dess en gynsam tidpunkt erbjöd sig att anhålla orostiftarne. Vid ett annat tillfälle, sedan svåra oordningar flera gånger egt rum på en lifligt besökt allmän plats, vidtog polismyndigheten en preventiv åtgärd till förekommande af deras upprepande, i stället för att låta oskicket förnyas och, när detta skett, ingripa med våld o. s. v. Den sålunda rådande stämning af missnöje för, såsom det hette, bristande kraft hos polisen kulminerade plötsligt den 23 september 1885; och polismästaren drabbas af justitiekanslerens åtal för det polismästaren — icke vid ett upplopp — utan vid ett i och för sig helt lofligt och fredligt tillfälle ansett sig ej böra vedervåga försöket att mot »en handfull orostiftare» vidtaga våldsamma kraftåtgärder vid ett tidsmoment, då han på skäl, de der icke torde kunna underkännas, funnit sådant ytterst farligt för en betydande mängd alldeles oskyldiga människor, samt innan man med bestämdhet eller ens sannolikhet kunde beräkna, huruvida en lika stor eller större våda, ja någon våda alls skulle för dem uppkomma genom denna underlåtenhet.

Alla ytterligheter verka till reaktion. 1848 och 1864 års händelser hafva, såsom vi sett, medfört hvar sin motsatta. Mätte icke den, som hotar uppstå genom opinionen om ordningsmaktens så kallade »efterlåtenhet» den 23 september 1885, föra vår poliskår allt för fjerran från den väg af sann humanitet i förening med allvar och oförskräckthet, hvarpå den nu i två årtionden fått ostörtd vandra, och derunder lyckats tillvinna sig allmänhetens aktning och förtroende. Detta önskar jag innerligen för Stockholms välsinnade befolknings skull.

Såväl Justitiekanslersembetet som Advokatfiskalsembetet anse polisanordningarna vid tillfället hafva varit bristfälliga och se häri en medverkande orsak till den skedda olyckan. *De förmenta bristfälligheterna i polis-anordningarna.*

Advokatfiskalsembetet har i sådant afseende särskildt framhållit, att polisen icke hindrat pojkar att uppklätra på den utanför Palmeska huset uppförda byggnadsstälning; och emedan på denna stälning eller i dess närhet höjts ett rop, antydande att den skulle ramla, lägger Advokatfiskalsembetet polisen till last den panik, som sagda rop, i förening med ett annat, åstadkom.

Till bemötande af hvad Advokatfiskalsembetet sålunda anfört får jag till en början erinra derom, att stälningen i höjden endast uppgick till något ofvan balkongen vid första våningen samt åt Blasieholmssidan sträckte sig från Grefgränden allenast utmed ungefär en tredjedel af husets framsida, hvadan den var temligen låg och stod vid en af hamnens bredaste delar. Vidare får det icke förbises, hurusom det är vanligt, att pojkar vid tillfällen, jemförliga med det ifrågavarande, taga plats på byggnadsstälningar och andra upphöjda föremål, ja så vanligt att detta kan sägas, ej mindre här i landet än utrikes, tillhöra illustrationerna till snart sagdt hvarje folknöje, som eger rum på en allmän plats. Dessa skäl äro visserligen icke giltiga i och för sig, men de torde dock förtjena att beaktas när de föreligga i förening med den viktiga omständighet, att stälningen visade sig i stånd att rymma och bära alla dem, som derå uppstigit, något som icke berodde på en slump, enär, enligt hvad verkmästaren *Måns Pehrssons* bilagda intyg utvisar, särskild åtgärd klockan 8 på aftonen vidtagits för att göra den stadig och hållbar. Då polisen följaktligen icke hade ringaste anledning antaga, att stälningen, om den blefve upptagen af folk, skulle brista eller falla, hvartill ej heller, såvidt uppgifvet är, något tillbud yppade sig, torde det få anses ursäktligt, att polisen icke på förhand beräknade, att någon af okynne skulle ingifva allmänheten falsk förestälning om en dylik

fara. Att det i öfrigt icke behöfdes folk på en byggnadsstälning för att framkalla ett olycksbringande rop, visar sig bäst deraf, att ett sådant höjdes äfven på ett annat ställe, der ingen fara hotade. Hade någon i folkhopen utan skäl ropat t. ex. »en häst kommer skenande», hade säkerligen detta vållat samma förskräckelse, som den nu af liknande anledning uppkomna, men det hade väl då icke fallit någon in att skjuta skulden på polisen såsom den der ådagalagt bristande förutseende. Det ingår i naturen af ett falskt allarm, att det inträffar helt och hållet oförutsedt; och att göra polismyndigheten ansvarig för en dylik händelse är detsamma som att lägga en obegränsad ansvarighet på denna myndighet.

De anmärkingar åter, som *Justitiekanslersembetet* framställt, synas sönderfalla i två delar:

den ena att polisen icke förekommit trängsel på Södra Blasieholmshamnen genom att hindra nya folkmassors tillströmning från *Karl XII:s torg*;

den andra, att det ej var tillräckligt sörjdt för upprätthållande af ordning och förhindrande af trängsel i folkhopen då denna aflägsnade sig från Grand Hotel.

Låt oss behandla dessa anmärkingar hvar för sig.

Hvad då först vidkommer de af *Justitiekanslersembetet* önskade åtgärder med syfte att afbryta folktilloppet från *Karl XII:s torg*, torde det vara uppenbart och äfven ingå i *Justitiekanslersembetet*s förestälning, att dessa åtgärder, om de ifrågakommit, bort vidtagas vid sydvestra hörnet af *Palmeska huset* eller der i närheten. Lika ostridigt torde det få antagas vara, att samma åtgärder icke kunnat bestå i annat än någon slags afstängning från hörnet till sjön.

I fråga om lämpligheten af denna afstängning har jag i min rapport till Herr Öfverståthållaren yttrat:

dels att första verkan af sagda åtgärd hade blifvit, att påträngningarna på de andra vida smalare tilloppslederna: *Stallgatan*, *Hofslagaregatan* och *parken vid nationalmuseum*, sannolikt blifvit så starka, att stor fara uppstått på

dessa ställen; *dels* att det säkerligen inträffat, att på det jemförelsevis ringa utrymme, som utgöres af den för tillfället af inhägnaden omkring kajarbetet betydligt inkräktade delen af Blasieholmshamnen söder om Karl XII:s torg, Västra Trädgårdsgatan söder om Arsenalsgatan samt de af låga och i mörker försåtliga stängsel begränsade gångarna på Karl XII:s torg, skulle hopats så mycket folk, att massan på dessa ställen tätt sammanpackats och sålunda åstadkommit ett öfvervinneligt hinder för största delen af den på öppna platsen framför Grand Hotel samlade folkmängd, nemligen den del deraf, som vid återfärden ville taga vägen åt Karl XII:s torg, ett hinder som till på köpet skulle berott på afspärning af just den enda breda utfartsvägen, eller en körbana af ända till 94 fot, hvilken bredd endast med 34 fot understiger Södra Blasieholmshamnens *största* bredd mellan gångbanorna; *samt dels* slutligen att den omtalade folkhopan utanför afstängningen utan tvifvel skolat före, under och efter sången åstadkomma oro och förargelse i förtret deröfver, att, oaktadt den närmaste delen af Södra Blasieholmshamnen, hvarifrån sången kunde höras, var långt från fylld med folk, tillträde dit förbjöds, ett förbud, hvars berättigande man icke skäligen kunnat begära att den utestängda folkhopan skolat inse.

Jag hemställer, huruvida dessa skäl mot den af Justitiekanslersembetet förordade afstängning verkligen äro till den grad blottade på all rimlighet, att de icke förtjenat, om ej ett försök till vederläggning, så åtminstone ett omnämmande af den, som klandrar att afstängningen icke ställes i verket. Detta måtte emellertid vara Justitiekanslersembetets mening, eftersom embetet i sin skrifvelse till Advokatfiskalsembetet icke låtsar om, att de nämnda skälen blifvit anförda och åberopade, än mindre upptagit dem till närmare skärskådande. Men då lära de ock få anses fortfarande stå ovederlagda; och torde, vid sådant förhållande samt då Justitiekanslersembetet ej heller gifvit ringaste antydan om, huru efter embetets mening en afstäng-

ning skolat kunna gå för sig utan någon fara eller olägenhet, det hvarken vara behöfligt eller ens möjligt för mig att för närvarande ingå i vidare svaromål rörande denna del af Justitiekanslersembetets anmärkning.

Jag öfvergår därför nu till Justitiekanslersembetets andra hufvudanmärkning, eller den att tillräckliga polis-anordningar icke voro träffade för att upprätthålla ordning och hindra trängsel när folket aflägsnade sig från Grand Hotel.

Af de uppgifter, Justitiekanslersembetet meddelat till stöd för denna anmärkning, äro en del efter min uppfattning oriktiga, en annan del ofullständiga och i mån deraf vilseledande.

Såsom oriktig anser jag uppgiften att, »sedan fru Nilson slutat sin andra sång, satte sig största delen af folkmassan genast i rörelse». Denna uppgift synes Justitiekanslersembetet hafva grundat på hvad jag i min rapport till Herr Öfverståthållaren anfört derom, att när andra sången var afsjungen, en icke obetydlig del af de församlade drog sig uppför Stallgatan, under det den ojemförligt största folkmassan begaf sig fram mot Karl XII:s torg. Men att jag härmed icke velat säga, att *största* delen af den folkhop, som var samlad framför hotellet *då* aflägsnade sig, framgår af min till Justitiekanslersembetets protokoll den 23 oktober lemnade upplysning, att efter andra sångens slut »*endast en del af folkmassan aflägsnade sig åt Karl XII:s torg, hvaremot återstoden kvarstannat utanför hotellet och inväntat en tredje sång*». Då således hvarken jag eller, så vidt handlingarna utvisa, någon annan inför Justitiekanslersembetet uttalat sig om storleksförhållandet mellan den folkmängd, som vid andra sångens slut aflägsnade sig, och den, som då kvarstod, synes Justitiekanslersembetet saknat anledning påstå, att den förra var talrikare än den senare. En sak, som jag bestämdt vågar försäkra, och hvori jag tror mig få medhåll af alla, som voro i tillfälle att med egna ögon aktgifva på förhållandet, det är att den kvarstående

massan gjorde intryck af att vara *minst* lika stor som den bortgående. I fall jag nu, i likhet med Justitiekanslersemetbetet, skulle ansett det vara »att vänta att största delen af den oerhörda å platsen samlade människomassa skulle ungefär samtidigt taga sin hemväg dels genom Stallgatan och dels genom passagen förbi Palmeska husets hörn åt Karl XII:s torg», så hade jag helt enkelt gjort en felaktig beräkning samt frestats att derpå grunda anordningar, hvilka jemväl måst blifva felaktiga. För hvarje praktisk polisman står det klart, och företeelserna den 23 september bekräfta, att det är omöjligt på förhand beräkna alla eventualiteter vid en kommendering, och en polischef torde alltså icke handla så oklokt, som Justitiekanslersemetbetet synes förmena, när han icke i allt binder sig och sin personal vid på förhand gifna »särskilda order» utan låter ett och annat bero på omständigheterna.

En annan af Justitiekanslersemetbetet meddelad uppgift, som jag måste beteckna såsom oriktig, är att den folkmassa, bland hvilken olyckan utanför Palmeska huset inträffade, d. v. s. den del af folkhoppen, som vid andra sångens slut gick åt Karl XII:s torg, rörde sig »mot en öppning, som i förhållande till folkmassans storlek ej var särdeles rymlig». Så väl i min rapport till Herr Öfverståthållaren som i min vid Justitiekanslersemetbetets protokoll den 23 oktober fogade skrifvelse har jag upplyst, att vid den tidpunkt, hvarom här är fråga, det till och med fans godt utrymme att passera denna väg, enär icke allena gångbanan vid sjön utan äfven körbanan ett stycke derifrån var glest befolkad, och någon motström af folk från Karl XII:s torg, på sätt man temligen allmänt föreställt sig, icke egde rum; samt att olyckan således icke härledde sig af bristande utrymme, utan uppkom genom en panik, som förorsakade folkmassans hopträngning från skilda sidor af körbanan. Att allt detta var händelsen bestyrkes genom sammanställning af berättelser, afgifna vid polisförhöret af ej mindre än 28 personer, nemligen: vice

häradshöfdingen *H. Bergman*, protokollssekreteraren *A. J. Lagercrantz*, källaremästaren *J. E. Johanson*, handlanden *W. Löfqvist*, ogifta *Emma Nilson*, enkan *A. E. Frode*, ynglingen *A. Bergmark*, jernarbetaren *E. I. T. Jernqvist*, hustru *Carolina Dalqvist*, hustru *Augusta Pettersson*, ogifta *Ida Lapinzsky*, ogifta *Signe Augusta Söderström*, hustru *Sofia Berg*, ogifta *Helga Lewijn*, underlöjtnanten *D. Hedengren*, direktören *F. G. F. Wallander*, polisöfverkonstaplarna *P. J. Pettersson* och *F. E. Ljungstrand*, poliskonstaplarna *O. A. Holmer*, *A. Th. Lundberg*, *C. M. Rosenberg*, *E. A. Thörén*, *A. I. Holgerson*, *W. F. Lindberg* och *A. F. Öhman* samt extra poliskonstaplarna *C. L. Svensson*, *C. O. Andersson* och *A. Blomqvist*. Icke desto mindre finner Justitiekanslersembetet den ifrågavarande 94 fot breda körbanan för smal i förhållande till folkmassans storlek. Och hvarför? Jo, säger Justitiekanslersembetet, den »måste anses väsentligen inskränkt derigenom, att den på ena sidan begränsades af den utefter strömmen ledande kajen, för hvilken något stängsel icke synes hafva funnits.» Detta resonnement är jag ur stånd att kunna fatta. För så vidt med kajen menas gångbanan utmed sjön, hvilken plats är öfver 15 fot bred och vid tillfället var fullkomligt fri från gods, vill det synas uppenbart, att den hade den alldeles motsatta egenskapen att *vidga* passagen. Väl kan jag medgifva, att sjöns närhet kunde göra kajen mindre begärlig för samtidigt begagnande af en talrikare mängd människor; men efter hvad handlingarna utvisa, beredde den dock återväg för åtskilliga personer, och den kan väl då omöjligen sägas hafva »väsentligen inskränkt» utrymmet för det öfriga folket. Den af Justitiekanslers-embetet i förbigående framkastade anmärkning, att vid kajen ej funnits något stängsel, hade möjligen kunnat vara i viss mån berättigad om någon människa vid tillfället fallit i sjön eller hotats af en sådan fara, men då till fullo utredt är, att icke ens det ringaste tillbud härtill yppats, torde anmärkningen icke förtjena minsta afseende.

Den af Justitiekanslersemetets uppgifter, som jag funnit genom sin ofullständighet vilseledande, angår sättet, hvarpå det framför Grand Hotel i häck uppställda polismanskap skulle användas när folkmassan återvände. I detta afseende har nemligen Justitiekanslersemetet i sin skrifvelse till Advokatfiskalsemetet icke lemnat någon annan upplysning, än att detta manskap haft order att »när häcken ej längre behöfdes sprida sig i folkmassan och tillse, att ordning under densammas återväg iakttoges.» För att erhålla närmare reda på denna orders innehåll får man lof att gå till min vid Justitiekanslersemetets protokoll den 23 oktober fogade skrift. Der finner man, att ordern var: »att häcken skulle göras glesare i den mån folket lemnade planen utanför hotellet, samt att de konstaplar, som dervid uttogos ur häcken, skulle jemte erforderligt befäl följa den bortgående folkmassan åt Karl XII:s torg för att upprätthålla ordning bland dem, som aflägsnade sig förbi Palmeska huset.» Man ser här af, att ifrågavarande order ingalunda var så obestämd och sväfvande som Justitiekanslersemetet låter förstå, utan att den tvärtom, beträffande sättet för manskapets uttagande ur häcken samt tiden när och måttstocken hvarefter detta skulle ske, innehöll så bestämd föreskrift som det var *lämpligt* och *möjligt* att på *förhand* meddela. Justitiekanslersemetet döljer visserligen icke, att ordern på ett gifvet sätt tillämpats de begge föregående konsertaftnarna, och att befallning af mig var meddelad kommissarierna, att det skulle förfaras lika den 23 september; men Justitiekanslersemetet har icke ansett detta lända mig till ursäkt, emedan ordern vid sist nämnda tillfälle »ej blifvit för manskapet i häcken upprepad.» Jag måste tillstå, att jag svårligen kunnat tänka mig möjligheten att blifva föremål för en till denna grad obefogad anmärkning. Hvad var det då fråga om här? Jo, att *i mån af behof* beordra en större eller mindre del af den utanför Grand Hotel i häck uppställda personal till annan tienstgöring, d. v. s. att *succesivt uttaga manskap*

från en styrka, uppstald på en gifven plats. Hvertill skulle det tjenat att, innan denna manöver skulle utföras, låta manskapet veta, att den var tilltänkt? Den är ju otvifvelaktigt af beskaffenhet att icke kunna verkställas af någon annan än befälet; och hvad kommissarierna angår hade de ju underrättats om sin skyldighet, i hvilket afseende någon okunnighet allra minst rådde hos kommissarien Sandström, hvilken befann sig inom häcken, samt, i sin egen- skap af befälhafvare öfver hela styrkan, hade att i första hand utföra ordern. Sant är, att ordern sista qvällen ej blef »upprepad» för öfverkonstaplarna, men detta berodde, såsom vi veta, på den oförutsedda händelsen att, innan så hann ske, häcken kom att i förtid upplösas genom folkmassans påtryckning, så att ordern icke kunde verkställas i enlighet med sin ursprungliga lydelse. Detta missöde gjorde emellertid intet till saken; ty, såsom jag i min skrifvelse till Justitiekanslersemetet framhållit, kunde ordern ändock följas och följdes äfven så till vida, som en stor del af det manskap, hvilket förut bildat häcken, med befäl åtföljde folkmassan, då den drog sig åt Palmeska huset, hvadan faktiskt detta manskap, på sätt den ursprungliga ordern afsåg, fans till hands för ordningshållningen på platsen mellan Stallgatan och Karl XII:s torg under det folkmassan återvände. Må vara, att en del af manskapet, såsom Justitiekanslersemetet anmärker, fördes viljelöst med folkströmmen — något som en polisman lika litet som hvarje annan torde kunna undvika när han befinner sig i en tät folkmassa, hvilken sätter sig i rörelse — säkert är, att detta långt ifrån var fallet med alla, hvilket styrkes bland annat af hvad polisöfverkonstapeln Borg till Justitiekanslersemetets protokoll den 2 november berättat derom: »att den i häcken tjenstgörande styrkan, så vidt Borg hade sig bekant, ej för ifrågavarande afton fått några bestämda order angående hvad densamma efter häckens upplösning hade att iakttaga, men att Borg, som äfven den nästföregående konsertaftonen tjenstgjort i häcken, visste

att manskapet i densamma då haft order att, sedan häcken ej längre behöfdes, sprida sig bland den återvändande folkhopen för att der upprätthålla ordning, och att Borg, som ansett att denna order äfven för den tredje konsertaftonen bort gälla, af sådan anledning, efter häckens sprängning, jemte några konstaplar, dem Borg tillvinkat att följa sig, gått med den bortgående folkmassan.» Att Borg och hans kamrater icke stodo rådvilla gent mot saknaden af en på förhand gifven »särskild order» för sin tjenstgöring när folkmassan drog bort, torde få anses såsom ett ytterligare bevis för lämpligheten af ett system, som sträfvar att genom sjelfverksamhet för den underordnade polispersonalen dana förmåga jemväl hos denna personal att i behofvets stund tänka och handla förståndigt på egen hand. Ett sådant system är vid poliskommenderingar det enda möjliga, och det låter sig icke göra att likställa polismän med menige man vid militären, hvilka icke få vidtaga någon åtgärd utan speciel order af sitt befäl. Det oakadt synes förevarande åtal vara i de väsentligaste delarna grundadt på en alldeles motsatt uppfattning.

Jag tror mig nu hafva lagt i dagen, att Justitiekanslersemetet vid bedömandet af de polisåtgärder, som voro vidtagna i syfte att förebygga olyckor och oordningar vid folkhopens återfärd från Grand Hotel, utgått från förutsättningar, hvilka icke kunna erkännas såsom riktiga. Låt oss nu se, huru det under sådana omständigheter kan vara beskaffadt med de bristfälligheter, Justitiekanslersemetet funnit vidlåda samma åtgärder.

Så vidt jag kunnat utleta, inskränka sig de hufvudsakliga af dessa förmenta felaktigheter till två särskilda, nemligen:

dels att posteringen vid och i närheten af Palmeska husets sydvestra hörn var för fåtalig;

och dels att polisen ej på något sätt ledde folkmassan, när denna aflägsnade sig i riktning åt Karl XII:s torg.